

ran *surtes* ---» (LXIV, p. 111); o posant la nau com a complement: «una nostra galiota avie pres a si al port una barqua de jenovesos e avien-la *surta* en lo port» a. 1436 (MiretS, *TemplH*, p. 426). I també és freqüent l'ús absolut però implicant construcció transitiva: «En Portfangós, / platja romana, / valenciana, / hon laura l ferre, / en què s'aferte / nos pot trobar, / qui hi deu calar/ ni vol *sorgir*», JRoig (*Spill*, 8561). Per comparació amb el ferro que hom fondeja arribava a usar-se per submergir un cos qualsevol: «mariner no s deu *sur* 10 despallar --- e si ho fa, per quascuna vegada, deu ésser *surt* ['capbussat'] en mar, ab la veta del morgonal per tres vegades», *Consolat* (cap. 206, Pard., p. 252). El mot, doncs, ha acabat per ser un equivalent del modern *fondejar*.

Però no dubtem que l'ús etimològic de *sorgir* nàutic, fou l'intr., pròxim al del ll. SURGERE 'treure el cap, aparèixer enlaire, estar dret, erecte': es diria NAVIS SURGIT IN PORTU 'la nau està erecta, està en peu' en el port.; d'on 'hi està quieta, enjòlit', el mateix que es va passar de STARE 'està en peus' a 'estar en un indret'. Després es passaria del sentit duratiu 'estar ancorat' al determinatiu i puntual 'donar fondo, llançar el ferro', després 'fondejar l'àncora', i finalment 'submergir un cos qualsevol'. Suposar que de SURGERE 'aixecar-se' es vagi passar a 'tirar al fons' per una espècie d'inversió total i brusca del significat, com alguns ho han imaginat, sembla gairebé inconcebible; tampoc no és versemblant que es passés d'un *SUKGERE ANCORAM emprat causativament per 'llevar l'àncora' a fondejar-la, puix que *surgere* era intransitiu i no pas transitiu, i *surgati* 'llevar l'àncora' no es troba més que en algun dialecte serbocroat de Dalmàcia, o potser ja en el dàlmata romànic (Bartoli; Jud, *ASNSL* CXXII, 428; Skok, *ZRPb*. LIV, 203): té, doncs, aspecte de ser-hi una alteració molt secundària; els Kahane no han pogut trobar cap testimoni d'un ús suposat de SURGERE en el sentit de 'llançar'.

I encara és més clar que no és possible de partir del ll. SUBMERGERE, per molt que hagin acabat per coincidir els significats, car és impossible la pèrdua total de ME davant del fort grup RG (exs. com MINISTERIUM > *mester*, MONISTERIUM > fr. *mostier* són ja un cas excepcional de violació de la norma, contradits per la immensa majoria, però en ells és legítima per la naturalesa especialment lleu de la sibilant, ajudada per una acció dissimiladora de la M sobre la N).

En particular, d'altra banda, hi ha el participi, que llavors resultaria inexplicable, cat. *surt/sort*, it. *sorto*, i cast. *surto*, formes que en canvi tenen explicació òbvia si es tracta de SURGERE/SURCTUS. De SÜRCTUS en data llatina ja hi ha documentació en Festus etc. (Schuchardt, *Vokal. d. Vgl.* II, 178; *sortus* Benoist-G. en Lívius Andronicus), d'aquí ve normalment l'it. *sorto*, i si tenim u en català (cf. però *reixort* infra) pot ser per analogia del present *surt* i ajudant-hi el grup triple RCT (cf. *escurçar*, *CURT*, *acunçar*, *punct* etc.); cf. SORTIR. El meu article del DCEC/DECH (v. 330-331, on es podran veure més dades i argumentació, relatives sobretot al castellà) va conduir, doncs, a 60

una demostració completa de la tesi etimològica ja suggerida essencialment per Jal i M-Lübke (*REW*, 8475).

Pel que fa a la història del mot dins el romànic, en fr. i en it. el mot ha de ser manllevat, a causa de la data tardana i la vitalitat escassa. En italià ho reconeix així fins i tot Vidos (*ZFSL* LVII, 10-12), que altrament sempre insisteix en la provenença d'Itàlia. Salta a la vista que en italià el mot no es documenta fins a la traducció italiana del *Consolat de Mar*, a les traduccions dels viatgers hispano-portuguesos i a escasses dades soltes del S. XVI, a penes cap del XV. En castellà, *surgir* no pot ser mot autòcton com ja va veure M-Lübke, puix que *roce* hi dona *rz*, i al capdavant, abans de la descoberta d'Amèrica no n'hi ha en castellà més que un sol testimoni de mj. S. XV; ni llavors se'n coneix cap en portuguès, ni en francès, ni n'hi ha sinó un (mj. S. XV) en italià. És de creure, doncs, que quasi pertot fou un manlleu de la llengua del *Consolat de Mar* (així també els acadèmics italians del *Diz. di Marina* de 1937).

Al mateix temps sortia un estudi monogràfic dels Kahane (*RPhilCal.* IV, 195-215) amb dades i conclusions semblants, fora de la variant semàntica que he rebutjat, i alguna aportació occitana, de poc relleu si n'eliminem la inadmissible confusió amb el verb SORTIR, car solament revela que també en llengua d'oc hi hagué inicis de la mateixa evolució que en català, menys descabdellats allà per la menor importància de la navegació mediterrània dels provençals, i per tant l'espòrica aparició en francès vingué alhora dels marsellesos i els catalans. Per altra banda a la França atlàntica hi hagué també una evolució nàutica de SURGERE amb el sentit de 'anar en mar, fer vela': a part d'algun cas espars de *surgir du port* (1553) allà SURGERE donà *sourdre* per la normal via fonètica (ja medieval allà), des d'on això es propagà com a manlleu a un cast. *surdir* (algun cop en el S. XVI) i sobretot al port. *surdir* 'avançar la nau' [S. XVI], gall. *xurdir*, s- [S. XVI], amb gran desplegament semàntic a Galícia (veg. la nota 1 de SURGIR, DECH).

Pel que fa a les accs. modernes i no nàutiques de *sorgir*, es tracta d'un calc que les llengües romàniques han fet del llatí dels llibres: en totes elles és de data moderna (fora d'algun cas medieval en italià): fr., 1803; cast., *DAut.*, com a poc usat, i només en el sentit dels brolladors; en català ja circulava certament en el S. XIX, per més que no el reculli ni el Lab. de 1888; n'hi ha alguns casos en escr. Renaix.: «Seguien en silenci, seguien la ribera / per un camí de cabres, tot ombrejat de pins / --- / Quant el sol, roig i enorme de dins la mar guaitava, / davant la comitiva *surgi* la penya brava / del Cap Vermell, tenyida de porpra oriental; / com un alberg titànic, al flanc d'aquell penyal / se veia horrenda arcada --- de temple, qui demostra, replè de maravelles / --- / columnes d'alabastre de prodigios bocell / --- / majors, altres columnes, *surgint* de l'ample fons, / s'adrecen solitàries a tan suprema altura / --- / en mig d'aquella sala *surgia* un gran altar / sens ídol ni altre emblema, trossam d'es-